

koji je planirao stvoriti jedno središnje sjemenište u Paviji, a bavio se i mišlju da bi studij za bogoslove mogao biti organiziran u Požunu, Egeru (Ugarska) i Zagrebu. Taj plan Josipa II. zagrebački je kanonik Antun Zdenčaj, sudionik tih previranja, negativno ocijenio, istaknula je L. Dobronić, jer je studij bogoslovja izvan domovine bio na višoj razini, te je navela da se iz izvora koje je objavio Dočkal može zaključiti da je Hrvatski kolegij u Beču djelovao još školske godine 1783./84., nakon čega je ugasnuo. Time je Hrvatska izgubila mogućnost sustavnog školovanja svećenstva na uglednom europskom sveučilištu.

Završavajući ovaj kratki osvrt na spomenuto djelo dra Kamila Dočkala možemo istaknuti da je objavljivanje knjige o Hrvatskom kolegiju i njegovom djelovanju značajan doprinos istraživanju kulturne i političke povijesti Hrvatske u 17. i 18. stoljeću, te napomenuti da bi bilo poželjno objaviti i ostale radove Kamila Dočkala koji do sada nisu bili dostupni javnosti.

Zlatko Kudelić

ANĐELKO MILARDOVIĆ, TIHOMIR CIPEK, MARINKO ŠIŠAK; Hrvatska politološka tradicija. Prinosi za povijest hrvatske politologije, Alinea, Zagreb, 1995., 292 str.

Zahvaljujući skupini znanstvenika sa zagrebačkog Sveučilišta koji su proveli istraživanje o hrvatskoj politologijskoj baštini i nakladniku »Alinea« iz Zagreba, suvremeno se hrvatsko čitateljstvo može upoznati s knjigom *Hrvatska politološka tradicija*. Ta knjiga nam prikazuje povijest hrvatskih političkih mislilaca koji su, baveći se praktičnom filozofijom još u 16. stoljeću, počeli utirati putove za razvoj politologije kao znanosti.

Knjiga je koncipirana u dva tematska dijela. U prvom se možemo upoznati s pojmom politologije i njezinom kratkom poviješću u svijetu, te i skicom za povijest hrvatske politologije.

U drugom dijelu knjige izborom izvornih politološko-političkih tekstova nekih od hrvatskih političkih pisaca autori ukazuju na to da počeci hrvatske političke misli sežu nekoliko stoljeća unatrag. Knjiga nije »hrestomatija« povijesti hrvatske politologije, nego prvi pokušaj ukazivanja na neke od zanemarenih, manje poznatih političkih pisaca, a koji su stvarali povijest hrvatske političke misli.

Izbor izvornih tekstova počinje s Nikolom Gučetićem (1549.–1610.) i njegovim *Gradanskim upozorenjem za vladanje državama*, nastavlja se znanstvenom raspravom Ante Starčevića (1823.–1896.) *Politika*, te radom socijalno-pedagoškog pisca Đure Basaričeka (1884.–1928.) *O državi*, kao sažetom onovremenom uvodu u politologiju. Nakon Basaričeka autori su odabrali dva teksta Stjepana Radića (1871.–1928.), prvog hrvatskog politologa ne samo po brojnim politološkim tekstovima, nego i po politološkom obrazovanju. Radić je na pariškoj Sorbonni (1897.–1899.) završio studij političkih znanosti kao laureat, s najodličnijom ocjenom, za diplomsku tezu »*Le Croatie actuelle et les Slaves du Sud* (Suvremena Hrvatska i južni Slaveni)«. Knjiga *Hrvatska politološka tradicija* sadrži njegovu studiju *Državna i narodnosna ideja s gledišta socijalnih znanosti i Ustav Neutralne seljačke republike Hrvatske*. Osim tih tekstova autori su u knjizi *Hrvatska politološka tradicija* pripremili izvorno politološko-političke tekstove Ladislava

Polića (1874.–1927.) *O razvoju demokratske misli*, Josipa Andrića (1894.–1967.) *Politika kao nauka*, Josipa Nagya (1884.–?) *Sistem politike* i Frana Milobara (1869.–1945?) *Država i narod, Egzekutiva i parlament, Autoritet i sloboda*. Svi izabrani tekstovi objavljeni su u izvorniku, bez intervencije jezične, stilske ili druge naravi.

Kako autori navode u prvom dijelu knjige, prva razmišljanja o politici kao znanosti javljaju se već u antičko doba, kad je Aristotel politiku nazvao »kraljicom znanosti« ili »najpoglavitijom znanosti što je nadređena ostalima«. U predgovoru se dalje govori o tome da se u Aristotelovo doba pod pojmom praktična filozofija mislilo na politiku, etiku i ekonomiju. Machiavelli prvi odvajava politiku i etiku, te podvrgava politiku »autonomnim zakonima državnog razloga...«. Institucionalno proučavanje i poučavanje politike ili političkih znanosti u Europi je počelo s osnivanjem modernih država, odnosno apsolutnih monarhija. One su osnivale posebne škole u kojima su se naučavale određene discipline potrebne za upravljanje državama. Ti su procesi obuhvatili i bansku Hrvatsku, u kojoj je Marija Terezija 1769. godine osnovala katedru za katedralno-političke znanosti. Autori su stoga uvrstili u drugo poglavlje knjige, nazvano *Izvorni politološko-politički tekstovi*, i *Akt Marije Terezije o osnivanju političko-katedralnog studija*. Na takvim tipovima studija političko-katedralne znanosti su se predavale kao državo-slovje i znanost o državi (Staatswissenschaft).

Prvi dio knjige donosi podatke o prvim studijima u Europi i svijetu. Prvi studij politologije u Europi koji je bio sličan današnjem je Slobodna škola političkih znanosti (École libre des sciences politiques), osnovana 1872. godine u Parizu, iako je istovrsnih škola bilo i u vrijeme Napoleona I.

U Sjedinjenim Američkim Državama politologija se počela sustavno proučavati na newyorškom Sveučilištu Columbia 1880. godine, zahvaljujući pokretačkom duhu Johna W. Burgesa. Moguće je izdvojiti nekoliko karakterističnih sklopova učenja politologije na prostoru Sjedinjenih Američkih Država u to vrijeme, kao što su proučavanje klasika političke misli, povijesti, osnova međunarodnog prava i političke ekonomije. Do utemeljenja studija politologije dolazi 1883. godine i na Sveučilištu u Baltimoreu, kada se osniva John Hopkins studij iz historijske i političke znanosti. Godine 1886. pokrenut je na Sveučilištu Columbia prvi klasični politološki časopis *Political Science Quarterly*.

Knjiga pokazuje da je hrvatska politička misao imala vrlo značajne predstavnike u vremenu kad je u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama politologija počela svoj razvitak kao samosvojna znanost. Ti su predstavnici bili većinom sveučilišni profesori koji su proučavali politologiju kao znanost o državi.

Djelo je dokaz da su hrvatski politički mislioci u teorijskim razmatranjima bili potpuno u skladu s europskim teorijskim sklopovima i politologijskim spoznajama onoga vremena. Tako je uz Radića i Nagy završio Slobodnu školu političkih znanosti u Parizu, a Ladislav Polić je specijalizirao državno pravo kod G. Jellineka.

Nikola Vitov Gučetić je bio dubrovački polihistor, koji nije pisao samo političke tekstove, nego se eksperimentalno bavio psihologijom, a povjesnici su ga proglasili jednim od prvih pedagoških pisaca. Gučetić je bio aristotelovac, pisao je o božanskom podrijetlu vladara i zakona, a ideal mu je bila umjerenost – *sophrosine*, kao temelj svake države.

Ante Starčević se, osim što je bio politički praktičar, utemeljitelj pravaške nacionalno-integracijske ideologije, a time i moderne hrvatske nacionalne svijesti, bavio i znanstvenim proučavanjem fenomena politike i države. On je kao zagovornik Francuske revolucije prihvatio liberalno-demokratski model državnog ustrojstva, te je smatrao da je zadaća države da uskladi krijepost i blagostanje.

Đuro se Basariček priklonio Aristotelovoj tvrdnji o veličini države, koja po njemu, ovisi o mudrosti i krijeposti njenih građana i kakvoći običaja koji u njoj vladaju. Josip Andrić shvaćao je politiku kao rad oko države, ali i kao složenu znanost koja potrebuje znanja iz područja sociologije, prava, morala i psihologije.

Fran Milobar bio je pisac koji je pisao u područjima prava, povijesti, gospodarstva i politologije. Bavio se pitanjima razvoja države, posebice parlamentarne demokracije, te modernih autoritarnih i totalitarnih poređaka, boljševizma, nacionalsocijalizma, fašizma. Osobit naglasak davao je temama o diobi vlasti i razvoju države.

Stjepan se Radić u svojim djelima, a posebice u *Ustavu seljačke republike Hrvatske*, koji predstavlja njegove politološke spoznaje i ideju hrvatske države, zauzimao za ostvarenje osnovnih pretpostavki demokratskoga političkoga života kao što su opće, jednako, tajno i izravno pravo glasa, suverenitet naroda, slobodna javnost, dioba vlasti, lokalna samouprava, tolerancija, društveni, ekonomski i politički pluralizam.

Hrvatski politički mislioci su uz bavljenu znanstvenim radom bili, kako predočava ovo djelo trojice autora Milardovića, Cipeka i Šiška, nositelji osmišljavanja hrvatske nacionalne svijesti i državne samosvojnosti u povijesti, toj – kako reče Goethe – »tajanstvenoj božjoj radionici«.

Knjiga *Hrvatska politološka tradicija* ima dvostruki cilj, kao prvo upoznati čitatelje s predmetom istraživanja politologije u njenim počecima, a kao drugo pružiti uvid u shvaćanje ideje države u Hrvata. Ona omogućuje da se danas, pozivanjem na misli naših predaka, nastave ostvarivati njihovi ciljevi – demokratizacije političkog života i ravnopravnost hrvatskog naroda u svjetskoj zajednici naroda.

Petar Cvekan

GENERAL NIKOLA MAŠTROVIĆ. Život i djelo jednog hrvatskog časnika (priređio Tihomil Maštrović), Erasmus naklada, Perom i mačem, knj. 1, Zagreb 1996, 184 str.

Hrvatska ratna prošlost jedno je u nizu problematskih pitanja hrvatske povjesnice koje se još uvijek može smatrati neopravdano zanemarenim i nedovoljno istraženim. Udio Hrvata u mletačkim, austrijskim ili francuskim postrojbama tijekom minulih vjekova uglavnom je obrađivano na popularan i publicistički način, a istraživačko zanimanje proučavatelja usmjeravalo se na pojedine istaknute ličnosti i događaje. Razdoblje XIX. stoljeća – vrijeme u kojem austrijska kruna vodi brojne ratove na širokom prostoru Europe, iznjedrilo je mnoge prevažne osobe hrvatskoga podrijetla koje su – ratujući pod stijegom dvoglavog carskog orla – pronosile diljem svijeta ime i slavu svoje domovine. Mnogi od njih ostvarili su iznimne vojne pothvate, stekli najviše činove i odlikovanja, ali su – iznimkom nekoliko najčuvenijih – ostali slabo poznati hrvatskoj znanstvenoj javnosti.

Monografiju *General Nikola Maštrović. Život i djelo jednog hrvatskog časnika* priredio je za tisak dr. Tihomil Maštrović, višegodišnji proučavatelj povijesti hrvatske književnosti. Činjenica da je priređivač ujedno i potomak generala Nikole Maštrovića objašnjava poticaj i razloge zbog kojih se – iako zanimanjem nije povjesnik – upustio u istraživački posao povijesne znanosti. Knjiga je tiskana u novopokrenutom nizu »Perom i mačem« izdavačke kuće Erasmus naklada, u sklopu koje je zamišljeno objavljivanje djela o nedovoljno poznatim ličnostima hrvatske prošlosti koje su – osim kao vrsni ratnici na bojnopolju – dali i zapažen prinos hrvatskoj kulturnoj baštini.

Primjer takvog hrvatskog časnika i kulturnoga pregoaca sadržan je u životu i djelu Nikole Maštrovića (Makarska, 1791. – Beč, 1851). U uvodnoj studiji (*Zaboravljeni*